

Interview Olaf Oosting, directeur Valstar Simonis

“We lopen hopeloos voorop”

Circulariteit in de installatiesector is een proces van de lange adem. Volgens Olaf Oosting, directeur bij installatieadviseur Valstar Simonis en bestuurslid bij TVVL, is het de komende tijd zaak om circulariteit cijfermatig te gaan onderbouwen, zodat veel preciezer de impact van ontwerpkeuzes bepaald kunnen worden. Een hoofdrol is daarbij weggelegd voor leveranciers van de verschillende installatiecomponenten.

Auteur

Tijdo van der Zee

e

Olaf Oosting

Foto's: Christiaan Krop

Scenario: een vooruitstrevende opdrachtgever wil een kantoor bouwen en in het Programma van Eisen staat: uiterst comfortabel, energieneutraal en circulair. Dan begint het grote puzzelwerk, zegt Olaf Oosting. "Die drie willen elkaar namelijk wel eens bijten." Want doorgaans geldt dat hoe gezonder of comfortabeler het kantoor, hoe meer kubieke meters lucht verplaatst zullen worden. Dat tikt niet alleen aan op de energiemeter, maar het betekent ook grotere kanaaldiameters en dus meer materiaal; wat je dus wint aan comfort, verlies je door extra materiaalgebruik aan circulariteit. Oosting: "We hebben helaas nog geen meetmethodieken om deze grootheden tegen elkaar af te wegen."

In 2050 moet de Nederlandse bouw volledig circulair zijn en de weg ernaartoe is vermoedelijk lang en hobbelig. Het Transitieteam Circulaire Bouweconomie wil in 2023 een 'basiskamp' ingericht hebben, wat inhoudt dat er onder meer duidelijke meetinstrumenten ontwikkeld zijn en de contouren van het materialenpaspoort zichtbaar zijn – voormalig/demissionair minister van Binnenlandse Zaken Kajsa Ollongren heeft beloofd om over de status van dat materialenpaspoort begin 2022 meer duidelijkheid te verschaffen. Oosting zit in een klankbordgroep die het Transitieteam hierover adviseert. "Van het materialenpaspoort ben ik een groot voorstander. Niet als doel, maar als middel, om ons bewust te maken van hoe de producten die we in de bouw gebruiken nu precies zijn samengesteld. Want zolang we die kennis niet hebben, zijn rationele circulaire afwegingen heel moeilijk te maken en zal 'circulariteit' het afleggen tegen 'energie', juist omdat dat wel heel precies te meten is."

Wanneer kwam jij voor het eerst in aanraking met het begrip 'circulariteit'?

"Op Strijp-S, het oude Philipsterrein in Eindhoven, ontwikkelden we bij VolkerWessels, waar ik destijds werkte, een wko-systeem op ESCO-basis, dat tegelijkertijd hielp de vervuiling in de grond af te breken. Bij het Utrechtse stationsgebied is ook zo'n systeem, daar noemen ze het toepasselijk de biowasmachine. Er waren toen plannen om een tijdelijk onderkomen daar op te bouwen met sloopmateriaal, zoals de bielzen van VolkerWessels' railtak. Toen bestond de term 'circulair' nog niet en noemde we het cradle to cradle. Helaas is dat toen niet gerealiseerd."

Wat was je eerste circulaire project?

"Het Westelijk Handelsterrein in Rotterdam, een complex van honderd jaar oud met dertig pakhuizen. We hebben die circulaire renovatie helaas niet kunnen realiseren, omdat het vastgoed in andere handen kwam en de nieuwe eigenaar minder verregaande ambities had."

Hoe verliep dat project?

"In 2015, ik werkte inmiddels bij Valstar Simonis, stond er een gesponsorde infographic in het NRC Handelsblad met daarin de verschillende elementen van een circulair kantoor. Bij de printers stond de naam van Ricoh, tegels kwamen van Mosa, ledverlichting van Philips en bij kartonnen dozen speelde Smurfitkappa een rol. Maar gek genoeg stonden bij de installaties, zoals de zonnepanelen en de WKO geen leveranciers vermeld. Dat vond ik eigenlijk wel vreemd en dus ben ik wat partijen gaan benaderen en onder andere Carrier en Van Dorp bleken geïnteresseerd. Ook TVVL haakte aan en dat was het begin van de community Circulaire Installaties. Na een oproep op LinkedIn meldde de toenmalige eigenaar van het Westelijk Haventerrein zich."

Welk plan hadden jullie voor het Westelijk Haventerrein?

"We hebben ons laten leiden door de aard van het complex. In die hallen was 24/7 reuring en gebruikers wisselden elkaar af: waar op het ene moment een kantoor zat, kon een week later een sportschool zijn intrek nemen. Dat betekent dat de comfortvraag telkens kon verschillen. We concludeerden dat circulariteit in dit geval het best ingevuld kon worden met 'losmaakbaarheid', zodat de gebouwen makkelijk van functie konden veranderen. Het idee was dat je een koelmachine ook twee pakhuizen verderop moest kunnen plaatsen. Dat klinkt logisch, maar voor de installatiebranche is het een hele omschakeling, want wij zijn gewend maatwerk te bieden. We berekenen altijd heel precies de

hoeveelheden lucht en het benodigde vermogen. Daar zijn we trots op – en terecht. Als je verwacht 480 kW nodig te hebben, dan plaatsen we 480 kW. Maar daarbij houden we doorgaans geen rekening met het feit dat tegenwoordig vaak binnen vijf jaar al een andere gebruiker het pand in trekt, met andere behoeftes."

En wat betekent dat?

"We moeten daar op voorhand over na gaan denken. Moeten we misschien in plaats van die ene machine van 480 kW vijf machines van 100 kW neerzetten en daarmee wat overdimensioneren? En weegt die flexibiliteit op tegen de extra kosten? Een ander voorbeeld: we hebben sinds kort de TO juli (maat voor risico's van temperatuuroverschrijding), die regels stelt aan het aantal dagen dat het op kantoor te heet mag zijn in de zomer. Maar hoe erg is het nou helemaal, als het in juli, waarop de kantoorbezetting laag is, af en toe een paar graden te warm is? Vanuit de regels in het Bouwbesluit is dat erg, maar wat is ervan de realiteitszin, is er niet wat speling? Dit zijn zo van die vragen die opkomen als je circulariteit in de praktijk wil brengen."

Jij hebt zelf jarenlange ervaring in exploitatiemodellen zoals ESCO's, waarin de exploitant verantwoordelijk is voor het leveren van de energie in het pand. Als het gaat over comfort heb je de term cosco gebruikt, comfort service company. Leg eens uit.

"Dergelijke diensten zijn denk ik een noodzaak, want je kan er in theorie de kwaliteit van het comfort, en ook de circulariteit mee

waarborgen. Maar welke speler is die cosco-rol op het lijf geschreven? Nu is het vaak de installateur die die rol op zich neemt. Dat vind ik eigenlijk niet logisch, want als je het heel bot stelt is de toegevoegde waarde van de installateur beperkt en knoopt hij eigenlijk alleen de opwekker, distributie en afgifte aan elkaar, tegen veel te weinig marge. Ik denk dat je de verantwoordelijkheid voor het comfort neer moet leggen bij de leveranciers. Zij worden daarmee probleem eigenaar en zij zullen er dus ook voor moeten zorgen dat ze kapotte of verouderde installaties weer terug innemen."

"Hoe erg is het nou helemaal, als het in juli af en toe een paar graden te warm is op kantoor?"

Zitten zij op de verantwoordelijkheid te wachten?

"Er zijn wat obstakels. Eén is dat alle techniek - opwekking, distributie en afgifte - maar zelden bij één leverancier ligt. Om comfort te leveren moeten deze drie schakels allemaal goed functioneren. Garantie leveren op comfort is voor een leverancier dus lastig, omdat hij afhankelijk is van het functioneren van de andere schakels. Bij het Westelijk Handelsterrein in Rotterdam hadden we deze puzzel op het gebied van financiering, garantie en verantwoordelijkheid net opgelost, maar helaas konden we die oplossing daar dus niet in de praktijk brengen.

Een tweede probleem is dat de recyclewaarde van een product vaak maar een fractie is van de nieuwwaarde. Een warmtepomp van 17.000 euro levert aan het eind nog maar 400 euro op. Het is dus de truc om aan de achterkant van de keten waarde toe te voegen. Leveranciers moeten gaan nadenken over de herbruikbaarheid van onderdelen. Als ze dat lukt, dan is er hoop."

Als je kijkt naar energiegebruik over de hele levensloop, dan valt de grote winst niet te behalen in het gebruik van gerecyclede materialen, maar in een verhoogde energie-efficiëntie in de gebruiksfase.

"Je hebt gedeeltelijk gelijk. Maar ten eerste zijn de COP's van warmtepompen de afgelopen jaren echt niet zo heel hard gestegen. De techniek van condensor en verdampers zal ook de komende jaren niet wezenlijk veranderen. Die kan je dan dus best hergebruiken - het oude begrip 'legolisering' van emeritus hoogleraar Hennes de Ridder komt dan weer om de hoek kijken. Blokjes die altijd op elkaar blijven passen."

En de energietransitie is niet het enige wat speelt. In warmtepompen - voor het gemak hebben we het telkens maar over de warmtepomp - zitten ook kritische materialen. Als die niet meer te krijgen zijn, heb je ook geen warmtepomp meer. Door jezelf te verplichten de installatie weer terug te nemen, verzekert je je van een constante materialenstroom, die je uitstekend kan beheersen en monitoren. Je weet precies wat je krijgt. Misschien vinden leveranciers dat nu nog niet interessant, maar over vijftien jaar kan dat heel anders liggen. Dat is een geruststellende gedachte."

Olaf Oosting

Oosting (41) is sinds 2020 lid van de driekoppige directie van installatieadviesbureau Valstar Simonis, waar hij ook van 2015 tot 2017 al werkte als manager energie en duurzame ontwikkeling. Tussendoor zat hij drie jaar bij installatiebedrijf Unica Energy Solutions. Zijn carrière begon bij Volkerwessels, waar hij verantwoordelijk was voor verschillende energy service companies (esco's). Hij was bij TVVL initiator van de werkgroep Circulaire Installaties en in 2018 werd hij TVVL-bestuurslid.

Blijkt hieruit dan de noodzaak van het materialenpaspoort? Zo'n cosco-model lijkt alleen werkbaar met een volledige 'ingrediëntenlijst' van de producten: wat zit er precies in en waar komen die onderdelen vandaan?

"Ja, zo'n materialenpaspoort is essentieel, maar voor de installatiesector zoveel moeilijker dan voor de bouwsector, omdat de producten zoveel complexer zijn. Bij het Westelijk Handelsterrein-project bleek dat een leverancier tot een jaar nodig had om een materialenpaspoort op te stellen."

Circulariteit is nog niet echt ingebakken in regelgeving, maar we hebben wel de MPG, die een indicatie geeft van de milieu-impact van een gebouw. De MPG wordt steeds strenger. Recent nog werd de norm verlaagd van 1,0 naar 0,8. Zet dat zoden aan de dijk?

"Onderzoek wijst uit dat die verlaging maar voor ongeveer 10% van de nieuwe woningen een probleem zal zijn. Bij kantoren is dat aandeel al fors groter, maar ook hier nog goed oplosbaar. In 2030 zal de MPG op 0,5 liggen en dan wordt het wel spannend. Sinds begin dit jaar werken we met de BENG-regelgeving en de makkelijkste manier om daar punten te scoren is het aanbrengen van een paar extra pv-panelen. Dat zie je dus ook overall gebeuren. Vanuit energieperspectief is dat misschien een logische keus, maar pv-panelen hebben wel een verdomd slechte milieu-impact, onder meer vanwege het delven van de benodigde schaarse grondstoffen. Dit gaat in mijn optiek betekenen dat we meer naar passieve systemen zullen gaan."

En kan je die pv-panelen niet voorkomen door extra te isoleren?

"Niet zonder meer, want isolatie kan ook weer een slechte uitwerking hebben op de MPG."

Wat doen jullie bij Valstar Simonis rondom de MPG?

"Wij zijn nu bezig om te kijken wat de impact is van een MPG van 0,5 op de wijze waarop we

ontwerpen. Nu ontwerpen we naast het gewenste comfort en functionaliteit doorgaans op een energetische duurzaamheid. Dat moet natuurlijk veel meer in balans komen met circulariteit en de milieu-impact. Wat doet bijvoorbeeld een klimaatstelsel voor de MPG? Kan je dan beter een warmtewiel of een kruisstroomwisselaar gebruiken? Kan je beter kiezen voor een centraal of een decentraal systeem en kunnen we materialen achterwege laten? Daar is niet zomaar een eenduidig antwoord op te geven en de uitkomst hangt in hoge mate af van de vorm van het gebouw. En om het helemaal complex te maken is de nadruk als gevolg van de huidige corona-crisis, terecht, ook nog meer op gezondheid komen te liggen."

Is de MPG een goede methode om circulariteit te meten?

berekening van 30 procent. Wetende dat installaties in de MPG voor ongeveer 35 procent meetellen, dan kan je als leverancier je echt wel onderscheiden door je product te laten certificeren. Er is nu één leverancier van pv-panelen, Solar, die een gecertificeerde LCA heeft laten opstellen en zij gaan daar zeker de vruchten van plukken."

Wat ontbreekt er in de MPG?

"Een begrip als losmaakbaarheid komt er niet in voor. Dus of je een stalen constructie nou vast zet met een las of met bouten: voor de MPG maakt dat niets uit, terwijl bouten voor de losmaakbaarheid en dus de circulariteit natuurlijk de voorkeur heeft. Het ontbreken van losmaakbaarheid is een groot manco van de MPG."

“Door jezelf te verplichten de installatie weer terug te nemen, verzeker je je van een constante materialenstroom”

Het is toch eigenlijk vreselijk jammer dat we circulariteit in de installatietechniek nog steeds nauwelijks in de praktijk zien?

"Ja, natuurlijk is dat jammer. Ik ben nu zes jaar met circulariteit bezig en het gaat me veel te langzaam. Bij het begrip 'energieneutraal' weet iedereen dat het om de kilowattuur gaat, maar bij 'circulair' discussiëren we nog steeds over wat dat eigenlijk betekent. Maar laten we tegelijk positief blijven over de dingen die we wél bereikt hebben. Er komt een aanscherping van de MPG, we hebben discussie over het materialenpaspoort, opdrachtgevers vragen om losmaakbaarheid. Dat doen we gewoon goed, zeker in vergelijking met de rest van de wereld."

Over de 'wereld' gesproken: de meeste leveranciers zijn wereldspelers en ze zullen toch niet snel investeren in materialenpaspoorten en LCA's als die vraag alleen vanuit Nederland komt?

"Kijk, in Nederland lopen we eigenlijk hopeloos voorop, maar de rest staat ook niet stil. Belangrijke ontwikkeling is bijvoorbeeld de aanpassing van de Ecodesign-richtlijn, die voorheen alleen over de energie-efficiëntie van apparaten ging, maar die nu wordt aangepast en straks ook eisen stelt ten aanzien van reparatiemogelijkheden, onderhoud en hergebruik stelt. Europa volgt dus wel degelijk en je kan je als leverancier dus echt niet meer aan circulariteit onttrekken."

"Het is eigenlijk – buiten alle mooie ambities – de enige echte regelgeving die we hebben en ik ben blij dat de MPG aangescherpt wordt. De MPG maakt gebruik van de Nationale Milieudatabase waarin de milieu-impact van producten en productcategorieën is vastgelegd. Hierbij gelden gradaties voor de kwaliteit van de levenscyclusanalyse (LCA) van een product. Een leverancier die een LCA heeft laten opstellen voor een specifiek product krijgt een rangschikking in categorie 1. Maar wanneer je geen LCA hebt laten maken, valt je product in categorie 3. Dan wordt dat in de MPG min of meer beschouwd als rommel en krijg je een ophoogfactor in de